

RAZVOJ VOJSKE V DRŽAVI SLOVENCEV, HRVATOV IN SRBOV IN KRALJEVINI SRBOV, HRVATOV IN SLOVENCEV

Povzetek

Razpad Avstro-Ogrske je odprl veliko Pandorino skrinjo, saj je kljub razglasitvi države prostor ostal nestabilen. Antantne države niso priznale Države SHS, Italija je prodirala, da bi zasedla ozemlja, ki jih je imela obljubljena od 1915 z londonskim paktom, del politične elite in prebivalstva pa je vabil srbsko vojsko, da vkoraka v državo kot pomoč in porok za novo južnoslovansko državo. Meje nove države so bile na veliko odsekih nejasne in že po dveh tednih tudi sporne, saj se je za ozemlja, v kresanju dveh argumentov, etničnega in upravnopolitičnega, Država SHS spopadala z nemško Avstrijo in Madžarsko. Toda že v drugi polovici novembra 1918 je poleg argumentacije prevladal argument vojaške zagotovitve spornega ozemlja, od začasne razmejitve po nekaj spopadih nizke intenzivnosti na štajerski meji med Mariborom in Gradcem, do boja za južno Koroško, ki se je razvil v eno od malih obmejnih vojn v srednjeevropskem prostoru v prvih dveh letih po veliki vojni, do osvojitve Medžimurja – trikotnika med Dravo in Muro.¹

Namen tega kratkega orisa je, da poda pregled razvoja vojaštva na slovenskem ozemlju, ki je bilo sprva vključeno v Državo Slovencev, Hrvatov in Srbov (Država SHS) in nato v Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovence (Kraljevino SHS).

Obravnavano obdobje je treba razdeliti na dva dela:

- 1. od prevrata do velike koroške ofenzive maja 1919, ko je bilo vojaštvo sprva docela, pozneje pa deloma podrejeno Narodni vladi oziroma Deželni vladi za Slovenijo, ki je imela odločilno besedo glede uporabe vojaštva tudi v zunanjepolitičnih stvareh;*

¹ Bizjak, Matjaž: *Slovenska vojska 1918-1919 in formiranje Dravske divizijske oblasti*. Magistrsko delo, Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Ljubljana, 2001.

2. od velike koroške ofenzive do dokončne vzpostavitve enotnih oboroženih sil Kraljevine SHS.

Od takrat se je vojaštvo v vseh segmentih podredilo vojnemu ministrstvu, ki je izvedlo reorganizacijo znotraj enotnega vojaškega ustroja.

Ključne besede:

Vojska Države SHS, slovenska narodna vojska, Vojska Kraljevine SHS, prevratna doba, boji za slovensko severno mejo, konec prve svetovne vojne, Narodna vlada SHS, II. vojaško okrožje

Uvod

Prva svetovna vojna je Slovencem pustila izjemno hude posledice. Številni mladi fantje so padli na frontah, vojna je z vso svojo surovostjo divjala na zahodnem delu slovenskega ozemlja ob reki Soči, notranjost pa je imela pomembno vlogo zaledja. Maja 1918 so bili Slovenci prisotni v večjem ali manjšem številu kar v petdesetih polkih avstro-ogrske vojske. Slovenske vojaške in civilne oblasti so takoj po prvi svetovni vojni ocenile, da se je svetovne vojne udeležilo vsaj 150.000 mož s slovenskega ozemlja. Da je z avstro-ogrsko vojsko na frontah nekaj hudo narobe, je v drugi polovici leta 1918 kazalo vedno več znamenj. Vendar slovensko vojaštvo vse do usodnih dni konec oktobra 1918 ni imelo niti ni moglo imeti vpliva na postopno oblikovanje novih slovenskih oblastnih organov, le z vojaškimi upori je lahko pokazalo svoje nezadovoljstvo s trenutnim stanjem in nadaljevanjem vojne.

Razpad avstro-ogrske monarhije je našel Slovenijo glede vojaške organizacije povsem nepripravljeno. V največjih mestih Ljubljani, Celju in Mariboru so bile nastanjene avstrijske vojaške enote najrazličnejših narodnosti. Domači ali »slovenski« polki številka 7, 17, 47, 87 in 97, 2. gorski strelski ter 26. strelski polk so bili večinoma na italijanski fronti, kader 17. polka v Tolmezzu, kader 2. gorskega strelskega polka pa v Ennsu na Zgornjem Avstrijskem, tako da so bili slovenski vojaki ob prevratu po večini zunaj meja slovenskega ozemlja. Slovenski častniki so bili razkropljeni po raznih frontah in polkih avstro-ogrske vojske. Ugotovimo

lahko, da tesnejše zveze ali sporazuma med slovenskimi častniki in politiki zaradi neke neopravičene nezaupljivosti do aktivnih narodnih oficirjev ni bilo.²

Narodni svet za Slovenijo je predlagal Narodnemu svetu v Zagrebu kot vrhovni oblasti Države SHS, naj imenuje Narodno vlado SHS v Ljubljani pod predsedstvom Josipa viteza pl. Pogačnika.³ V tej vladi je bilo ustanovljeno tudi poverjeništvo za narodno obrambo, ki ga je vodil poverjenik za narodno obrambo dr. Lovro Pogačnik.⁴

Narodna vlada je takoj prve dni spoznala, da brez sodelovanja dejavnih slovenskih častnikov ne bo šlo, če hoče vsaj za silo vzdržati obrambo slovenskih meja in red znotraj slovenskega ozemlja. Poleg tega je zaznala nevarnost, da bi avstro-ogrška vojska ob svojem umiku z italijanske fronte preplavila Slovenijo. Zavedala se je nepredvidljivih posledic, ki bi utegnile nastati, če ji ne bi uspelo obvladati dezorganiziranih vojaških skupin razpadajoče velesile. Zato je takoj poklicala vse znane narodne dejavne častnike v Ljubljano. Tudi številni rezervni oficirji, kolikor jih je bilo na slovenskem ozemlju, so se takoj odzvali na vpoklic in se ponudili

² Drugačne razmere so bile na primer na Češkem.

³ Predsedstvo Narodnega sveta v Zagrebu kot vrhovna oblast v Državi SHS je 31. oktobra 1918 imenovalo Narodno vlado SHS v Ljubljani.

⁴ Dr. Lovro Pogačnik se je rodil 16. avgusta 1880 v Kamni Gorici in je po maturi na ljubljanski gimnaziji nadaljeval študij prava v Gradcu, kjer je tudi doktoriral iz prava. Učenec in veren pristaš dr. Janeza Kreka se je že od 1907 posvetil delu v Slov. kršč. soc. zvezi (SKSZ) ter 10. novembra 1907 prevzel predsedništvo novo ustanovljene Zveze telovadnih odsekov SKSZ (od 1909 »Orli«), ki je po njegovem prizadevanju leta 1913 narasla na 168 odsekov s 5228 člani. Po smrti državnega poslanca dr. Ignacija Žitnika je kandidiral v njegovem volilnem okraju notranjskih kmetijskih občin ter 19. maja 1914 prodril proti Josipu Lavrenčiču (NNS) s 5130 glasovi proti 4223 ter prišel kot najmlajši državni poslanec v dunajski parlament. Tam je 1917 vzbudil pozornost v svoji polemiki z nemškim koroškim poslancem Lutschounigom. Ob prelomu v SLS novembra 1917 se je uprl dr. Šusteršiču in pridružil Andreju Kalanu ter bil na zboru strankinih zaupnikov 27. decembra 1917 izvoljen poleg Grafenauerja in Fona za podnačelnika SLS. V deklaracijskem gibanju 1917–1918 je na številnih shodih in taborih utiral pot misli politične osvoboditve in narodnega zedinjenja, od katerih je bil posebno pomemben shod koroških Slovencev v hotelu Trabesinger v Celovcu. Ob prevratu je 31. oktobra 1918 v Narodni vladi za Slovenijo prevzel poverjeništvo za deželno obrambo, ki ga je vodil v zelo težavnih razmerah do 20. januarja 1919, ko je z odločbo iz Beograda prenehala delovati Narodna vlada za Slovenijo. Februarja 1919 je bil izvoljen za poslanca v prvo narodno predstavništvo v Beogradu, kjer je stopil v tesnejše zveze s hrvaško krščansko socialno stranko (dr. Pero Rogulja) ter se vneto udeleževal njenih shodov, zlasti v Slavoniji. Naponi zadnjih let pa so mu pospešili pljučno bolezen, ki ji je oktobra 1919 podlegel, star šele 39 let. (www.slovenska-biografija.si, z dne 15. 5. 2019.)

v službo novi oblasti.⁵ Generalštabni podpolkovnik Milan Ulmansky je prispel v Ljubljano že 31. oktobra in takoj prevzel vodstvo vojaških operacij v Sloveniji. Nekaj dni za njim so prispeli še drugi generalštabni oficirji in drugi dejavni častniki v Ljubljano. S pomočjo teh se je ustanovilo »poveljstvo II. vojaškega okrožja«, ki mu je načeloval nekdanji avstrijski podmaršal Nikola Ištvanović; njemu dodeljen načelnik generalnega štaba podpolkovnik Ulmansky je dejansko vodil vse pomembne vojaške zadeve. Narodna vlada za Slovenijo je v svojem prvem razglasu med drugim odredila, da ostanejo vse vojaške in civilne uprave v veljavi, dokler vlada ne bo sprejela drugačnega sklepa. Hkrati pa je v njem po svojem predsedniku Josipu Pogačniku spodbujala vojake: »Bodite na službo domovini, gre za vaš lastni dom.«⁶

Obramba pred invazijo avstro-ogrske vojske v Sloveniji

Poveljstvu II. vojaškega okrožja je bila zaupana predvsem naloga, da prepreči razpršenje in pljenje umikajoče se avstro-ogrske armade po slovenskem ozemlju in da ukrene vse, da se, kolikor je mogoče, zavarujejo meje tega ozemlja. V tej smeri so se začele takoj prve dni organizirati tako imenovane narodne straže. V vse večje kraje na nekdanjem Kranjskem, v notranjosti do Postojne in Vipave, so bili odposlani častniki, po večini rezervni, da iz zanesljivih domačinov sestavijo oborožene vojaške oddelke. Naloga teh narodnih straž je bila, da vzdržujejo red in mir v svojem okraju in da se razoroži vračajoče se avstrijsko vojaštvo, zlasti posamezne skupine, »ki niso bila več uvrščene v formacije, in posamezni vojaki, ki naj se čim hitreje spravijo naprej«. V ta namen je odredilo poverjenišтво za promet, da se ustavi ves redni zasebni in tovarni promet, obenem pa pozvalo železniško

---

⁵ Slovensko vojaštvo je odločilno vlogo pri prevzemu oblasti odigralo v Ljubljani. Z Državo Slovencev, Hrvatov in Srbov je posledično nastala tudi potreba po vzpostavitvi njene oborožene sile. Devetindvajsetega oktobra 1918 je bila v Ljubljani velika manifestacija, na kateri je bila razglašena Država Slovencev, Hrvatov in Srbov. Zbralo se je okoli 30.000 ljudi, med njimi je bilo približno, po dr. Rostoharju, sto oficirjev in petsto vojakov. V njihovem imenu je poročnik dr. Mihajlo Rostohar s sabljo v roki odpovedal prisego habsburškemu cesarju in obljubil zvestobo novi državi. Slavnostni govornik je bil Ivan Hribar. To je bil prelomni trenutek, s katerim je bila leta 1918 rojena slovenska državnost. Že naslednji dan zjutraj, 30. oktobra 1918, je ljubljanski general Rudolf Uherek ukazal poklicati k sebi na raport 15 ali 18 slovenskih oficirjev, ki so sodelovali na proslavi. Prvi na krilu je stal nadporočnik Rudolf Badjura, ki mu je dejal, da so zanj merodajni le odloki Narodnega viieća v Zagrebu. (Perovšek, J.: *Slovenska osamosvojitve v letu 1918. Študija o slovenski državnosti v Državi Slovencev, Hrvatov in Srbov*. Modrijan, Ljubljana, 1998.)

⁶ Uradni list št. 1, 4. november 1918.

osebje, da napne v dneh težke preizkušnje vse moči za to, da se vzpostavi in vzdržuje promet za prevoz tujega vojaštva. Ta prevoz je trajal od 5. do 15. novembra; toliko časa in še štiri dni čez, torej od 19. novembra, je bil reden promet ustavljen. Poveljstvo II. vojaškega okrožja je tudi izdalo povelje za preskrbo s prehrano vračajočih se vojaških kolon. Oddelkom, ki so imeli še kaj živeža s seboj, se je moralo od tega toliko pustiti, da so se mogli prehraniti, dokler so hodili po slovenskem ozemlju, največ za deset dni. Postaje za preskrbo so se ustanovile ob cestah: Ajdovščina—Idrija—Poljane—Škofja Loka—Kamnik—Vransko—Celje in Št. Vid—Kranj, nadalje ob železniški progi: Nabrežina—Divača—Št. Peter (Sveti Peter na Krasu)—Logatec—Brezovica—Ljubljana—Zalog—Zidani Most—Pragersko—Maribor. Pri tem se je vsakemu oddelku vračajoče se vojske ukazalo, da čim prej zapusti meje Slovenije. Za neorganizirane trume in skupine je veljalo, da se vsi vojaki, ki se vračajo v Primorje, Dalmacijo, Hercegovino in južno Bosno, napotijo v Trst, tako tudi italijanski ujetniki; vsi vojaki iz Hrvaške in severne Bosne v Zidani Most, vsi avstrijski Nemci, Madžari, Poljaki in Ukrajinci na Pragersko, vsi Slovenci pa domov z navodilom, da se javijo narodni obrambi. Glavne smeri, po katerih je potekal promet, so bile: cesta: Gorica—Ajdovščina—Col—Idrija—Poljane—Škofja Loka—Smlednik—Kamnik—Vransko—Celje—Pragersko; cesta skozi Jesenice in Ljubelj v Celovec; za državljane Države SHS pa vse ceste do Logatca skozi Staro šrango pri Brezovici—Dobrovo—Št. Vid—Ježico—Domžale—Trojane—Vransko in Celje.⁷

To so bila povelja, ki jih je izdal podpolkovnik Ulmansky. Oddelki avstro-ogrske vojske, ki so se vračali po železnici, so se odpravili v vagona na vseh postajah od Divače do Brezovice. Tudi tu se je poskušalo odvracati vojaštvo od neposrednega prihoda v Ljubljano.

Na prošnjo vojaških oblasti je neka češka brigada, ki je prispela že 1. novembra iz Ajdovščine v Razdrto, prevzela varstveno službo na železniški progi od Št. Petra na Krasu⁸ do Logatca. Ustanovila so se kolodvorska poveljstva v Št. Petru, Postojni, Rakeku, Logatcu, Brezovici in Zalogu. Tako se je odpravilo vračajoče se vojaštvo na postajah pred Ljubljano, ki je bila s tem obvarovana pred poplavo vojaštva v mestu. Le konjenici, artileriji in pratežu so dovolili priti do Ljubljane, a so morali pustiti konje in topove na območju Ljubljane. Od tod so jih po železnici odpravili v domovino. Tako je ostalo ogromno konj in topov na širšem območju Ljubljane.

⁷ Vsekakor so morali preprečiti, da bi se vojaki vračali po kateri koli cesti skozi Ljubljano.

⁸ Št. Peter na Krasu je bil po drugi svetovni vojni preimenovan v Pivko.

Od pehotnih enot so premik skozi Ljubljano dovolili večinoma le slovanskim oddelkom ali pa tudi večjim enotam neslovanskih narodnosti, če so bile še pod poveljstvom višjih oficirjev.

Že 2. novembra so začeli prihajati vojaški transporti skozi Ljubljano, torej prej, kot so italijanske sile začele tako imenovano »odločilno« zgodovinsko bitko in dosegle italijansko »zmago« pri Vittoriju Venetu, zmago nad armado, ki se je sama razpustila in ni niti mislila, še manj pa načrtovala resnega odpora.

Podpolkovnik Stevan Švabić je na hitro organiziral srbske vojake, ki so se na Slovenskem znašli kot vojni ujetniki, ter z njimi priskočil na pomoč novi državi in oblasti.⁹ V Ljubljani so prevzeli varstvo železnice in del garnizijske službe.

Generalštabni podpolkovnik Milan Ulmansky je v tistih dneh neumorno delal in naposled se mu je vendar posrečilo, da je s svojimi enotami brežhibno opravil izjemno zahtevno nalogo: rešiti Slovenijo invazije tujega vojaštva. Izrabil je skromna sredstva, ki jih je imel na voljo. Njegovi ukazi so bili pravočasni, premišljeni, jasni in hitro izdani. Prav temu se je zahvaliti, da Ljubljana in drugi kraji na Slovenskem niso bili »poplavljeni« s tujim vojaštvom in morda celo oplenjeni od nedisciplinirane vojske. Kako težka je bila ta naloga, je vidno iz podatkov, da je od 29. oktobra do 10. novembra 1918 prešlo čez slovensko ozemlje brez negativnih posledic 400.000 vojakov in 50.000 konj. Naloge ne bi mogli tako uspešno opraviti, če ne bi z vojaštvom dobro sodelovali tudi železničarji, ki so se postavili v službo nove države in nesebično izpolnjevali svojo težko in odgovorno službo pri prevozu vojaštva in ujetnikov. Brez njihove požrtvovalnosti se prevoz razpadajoče avstro-ogrske armade ne bi mogel opraviti dobro in organizirano.¹⁰

Na Štajerskem, ki je bila bolj oddaljena od italijanske fronte, so bile razmere drugačne. Tam je bila največja nevarnost v tem, da ne bi Nemci razglasili Maribora in okolice za Avstriji pripadajoče ozemlje. Prehitel jih je tedanji aktivni major Rudolf Maister, ki je zaslužen za to, da je politično in vojaško osvojil Maribor.¹¹ Na lastno zahtevo ga je Narodni svet za Štajersko imenoval oziroma povišal v

⁹ To so bili vojni ujetniki, ki so se ob koncu prve svetovne vojne znašli v ujetništvu na slovenskem ozemlju ali pa so se vračali iz vojnih ujetniških taborišč iz notranjosti monarhije ter se ob prihodu na slovensko ozemlje pridružili enotam srbskih prostovoljcev. Največ jih je prišlo iz Salzburga.

¹⁰ Prav v tej uspešno opravljeni nalogi lahko zaznamo organizacijsko silo mlade slovenske državne tvorbe in navdušenje ter zagon Slovencev po vzpostavitvi nove države.

¹¹ Zagotovo je to dejanje, katerega velikanski pomen za obstoj združene Slovenije še danes ocenjujemo in obravnavamo z vso pozornostjo.

generala.¹² Danes vemo, da je bil general Maister kot avstrijski stotnik že pred vojno zaznamovan za Avstriji absolutnega sovražnega oficirja, med vojsko pa je bil vedno pod strogim nadzorstvom nemško čutečih oficirjev.

Prevrat se je izvedel v Mariboru 1. novembra s 15 slovenskimi oficirji in 87 vojaki proti trikratni premoči nemškega, toda neorganiziranega vojaštva.

Takoj po prevratu je general Maister ustanovil »Štajersko obmejno poveljstvo«, ki je obsegalo celo nekdanjo Štajersko južno od sotočja Drave in Mure, všteti Radgono. Z jasnim pogledom je Maister uvidel, da se bo severna meja nove države določila in branila samo z vojaško silo. Zato je že 9. novembra razglasil mobilizacijo in vpoklic letnikov 1879 do 1900, ki so se morali zglasti 18. novembra v Celju: v vojašnici 87. polka vsi, ki so bili doma iz okrajnih glavarstev Celje, Brežice, Konjice, Slovenj Gradec; v Mariboru: v vojašnici 26. strelskega polka vsi, ki so bili doma iz okrajnih glavarstev Maribor, Radgona, Ljutomer in Ptuj.¹³

Obvezniki, ki so se odzvali vpoklicu, so zagotovili temeljne pogoje, da so lahko 21. novembra v Mariboru oblikovali mariborski pešpolk, v Celju celjski pešpolk, iz preostalih vpoklicancev pa so se po strokah (konjenica, artilerija, inženirstvo, saniteta, intendantca itn.) ustanovili ustrezni vojaški oddelki v Mariboru in Celju.

Maistrovi pozivi so dosegli uspeh: kmalu je razpolagal s stotinami oficirjev in štiri tisoč vojaki, ki so jih razporedili v pehotne polke, eskadrone, baterije in poslali na severno mejo, da jo branijo od Dravograda prek Špilja do Radgone.

Triindvajsetega novembra je bila v Mariboru razorožena nemška *Schutzwehr* ali Zelena garda.¹⁴ Zasedba meje pri Špilju se je začela 25. novembra, 1. decembra pa je bila izvedena zasedba na celi črti Velikovec—Dravograd—Špilje—Radgona.

Organiziranje narodne slovenske vojske

Vojaštvo nove države oziroma slovensko vojaštvo je nova oblast začela organizirati takoj, ko so zapustili slovensko ozemlje zadnji transporti oddelkov umikajoče se

¹² Glavni namen in cilj povišanja sta bila, da general Maister pridobi moč in veljavo tudi pred civilnim prebivalstvom ter vojaškimi poveljniki na avstrijski strani.

¹³ Razglas so širili tudi po cerkvah, ocenjujemo pa, da je bil razglas prej poziv kot prava sankcionirana mobilizacija. (Janez J. Švajncar: *Slovenska vojska 1918-1919*, str. 35.)

¹⁴ Generalu Maistru je uspelo zbrati toliko vojaštva, da so bili že pred razorožitvijo Zelene garde v Mariboru po večini slovenski vojaki.

avstro-ogrške armade. Narodna vlada za Slovenijo in njen poverjenik za narodno obrambo dr. Lovro Pogačnik sta 8. novembra 1918 izdala mobilizacijski poziv, ki je že v prvem stavku navajal, da se bodo domači polki in kadri demobilizirali takoj, ko bo to mogoče, toda zaradi velike nevarnosti, v kateri je domovina, naj bi se nemudoma zglasili vsi vojaki, stari od 18 do 40 let, pri svojih slovenskih kadrih v Ljubljani, Borovljah, Celju in Mariboru. Ukazano je bilo, da je treba nad 40 let stare vojake iz vojaške službe odpustiti. Poziv se je končal z besedami: »Vojaki, vzdržite le še kratek čas v prid svoje domovine, ko ste se nad štiri leta borili za tujce.«¹⁵ Za tedanje razmere na Kranjskem pa je značilno, da je poziv dr. Pogačnika našel le zelo rahel odziv.

Trinajstega novembra 1918 so vsem slovenskim polkom (17., 87., 97., strelskemu 26., gorskemu strelskemu št. 2., lovskemu bataljonu št. 7) poslali ukaz, ki je določal, da je podlaga prihodnje organizacije narodne armade dotedanja razdelitev slovenskih krajev v vojaške dopolnilne okraje. Določeno je bilo, da se v vsakem dopolnilnem poveljstvu postavi en polk, ki se bo delil v stotnije ali čete; vsaka četa bo imela od tri do štiri častnike in približno sto vojakov. Komandant II. vojaškega okrožja je v povelju poudarjal, da je pomembno, da moštvo ve, da gre zdaj samo za njegovo lastno stvar, njegovo domovino in obstoj in da mu je zaupan blagor naroda. Častnikom se nalaga, da kolikor mogoče utrdijo disciplino na temelju dobrega in iskrenega sporazuma z vojaki.

Poudarjanje discipline je bilo v tem obdobju resnično nujno, ker so zaznali, da se v vseh enotah ne zahteva ustrezna disciplina, zlasti na Kranjskem; saj so številni nekdanji vojaki mislil, da je vojske in vojaštva konec. Ta miselnost je bila tako močna, da so številni stari vojaki začutili nasprotovanje in celo sovražnost, ne le proti staremu vojaškemu režimu, temveč celo proti vsaki vojaški organizaciji. V zapisih se navajajo tudi izgredi vojakov z rdečimi kokardami, ki se niso hoteli sprijazniti z mislijo, da bi morali braniti zahodne in severne meje. Takšna in podobna ravnanja so 5. novembra 1918 spodbudila ustanovitev vojaškega sodišča v Ljubljani, ki je ravnalo po določbah vojnokazenskega zakona.¹⁶

¹⁵ Uradni list št. 4, 9. november 1918.

¹⁶ Vojaško sodišče SHS je bilo ustanovljeno 5. novembra in začelo delovati 6. novembra 1918. Sedež je bil na Poljanski cesti 13. (Janez J. Švajncer: *Slovenska vojska 1918-1919*, str. 31.)

Vrnitev slovenskih polkov v domovino

Slovenski vojaki so se domov vračali novembra 1918. Večina jih je kljub vsem pozivom odšla naravnost domov. Nekaj sto vojakov je vendar ostalo pod orožjem in nastopilo službo domovini.

Med prvimi enotami, ki so se strnjeno vrnile z bojišč domov, npr. v Ljubljano, je bil nadomestni bataljon 17. pehotnega polka. Bataljon je bil ob prevratu na poti iz Tolmeča¹⁷ v Feldbach in je bil 4. novembra 1918 med Trbižem in Pontabljem v Kanalski dolini, kjer je poveljstvo nad bataljonom prevzel stotnik Knific. Bataljon, ki je štel približno petnajst oficirjev in štiristo mož, je 10. novembra prispel v Ljubljano in njegov poveljnik stotnik Knific ga je dal Narodni vladi na voljo. Približno 250 vojakov, ki so opravljali varstveno stražarsko službo v Ljubljani, zlasti na glavni železniški postaji, a tudi v Dravljah in Zalogu, je ostalo v bataljonu.

Zanimivi so dogodki v gorskem strelskem polku št. 2, ki jih je opisal major Orehek, ki je služil pri tem polku. Polk je bil oktobra 1918 določen za rezervo v Codroipu v Italiji. Že takrat je bilo moštvo slabo prehranjeno, vojaki so bili oblečeni v uniforme, ki so bile v slabem stanju, disciplina pa zrahljana. Tega niso povzročili težki boji na Piavi, temveč posamezni pripadniki polka, ki so ob vrnitvi iz ruskega ujetništva vneto agitirali za Jugoslavijo. Splošen upor polka se je začel že 24. oktobra v polkovni kantini, ki so jo zaprli ob osmi uri. Moštvo je s silo vdrlo v kantino, potem v vojaški dom 44. strelske divizije in nato v častniško obednico in tam vse opustošilo. Vinjeni vojaki so po cesti začeli streljati; alarmirana sta bila 2. in 21. strelski polk, ki sta obkolila prizorišče upora in uporno vojaštvo aretirala. Dvesto vojakov je bilo odgnanih v zapore v Videm. Polk bi se moral 25. oktobra razporediti v postojankah, a so odhod zaradi nemirov začasno ustavili. Polk je bil naposled premaknjen na fronto 28. oktobra 1918. Vojaki polka so med premikom srečevali posamezne vojake težkih baterij; voznike tovornih avtomobilov in dele polkov, katerih pripadniki so bili po večini Čehi. Ti so jim izjavljali, da je za njih vojna končana in da so na poti domov. Tedaj se je ustavil ves gorski strelski polk št. 2 in ni hotel naprej. Ko je polkovnik videl, da nič ne zaleže, se je sprijaznil s tem dejstvom in odkorakal s polkom v Gorico.

¹⁷ Tolmeč ali italijansko Tolmezzo je danes mesto in občina v italijanski regiji Furlaniji - Julijski krajini.

Polk je bil 31. oktobra 1918 že v Gradiški in 1. novembra 1918 v Gorici, kjer se je moštvo nastanilo v vojašnici na Travniku, pratež pa v artilerijski vojašnici. Celoten polk se je zbral na vadišču pri južni železniški postaji 2. novembra 1918. Vsi častniki in moštvo tuje narodnosti so tam izstopili iz polka in se odpravili proti svojim domovom. Slovenci so na pobudo pokrajinskega Narodnega sveta v Gorici prisegli zvestobo Narodni vladi v Ljubljani. Začelo se je slovensko uradovanje; polk se je preimenoval v »jugoslovanski gorski strelski polk št. 2«.

Prvi oddelki italijanske vojske, nekaj konjenice in nekaj vojakov v avtomobilih, na katerih so bile pritrjene bele zastavice, so v Gorico prišli 5. novembra 1918. Šele 7. novembra 1918 je prispel večji oddelek italijanske pehote. Začela so se pogajanja z Italijani, ki so se končala z umikom polka iz Gorice 7. novembra do 12. ure. Umaknili so se proti Ajdovščini in hoteli nadaljevati pot čez Col—Kalce—Logatec, toda cesta je bila zasedena z artilerijo. Zato so izbrali drugo smer čez Lokavec, na Črni Vrh, Idrijo, Žiri in Škofjo Loko v Ljubljano. Polk je v Ljubljano prispel 11. novembra dopoldne, toda le še z neznatnimi ostanki kakšnih sedemdeset mož, vse drugo moštvo se je med potjo porazgubilo in razkropilo na svoje domove. V Ljubljani so se ostanki polka združili z delom nadomestnega bataljona, ki je okoli 5. novembra prispel iz Ennsa.

17. pešpolk, ki se je bojeval na tirolski fronti, je padel po italijanski zahrbtnosti po prevratu, ko se je hotel vrniti domov, v celoti v italijansko ujetništvo, iz katerega so se vojaki vrnili domov zelo pozno, nekateri šele čez nekaj let. Italijanska brezbriznost po taboriščih in bolnišnicah je povzročila številne smrti vojakov tega polka.

97. pehotni polk, ki je bil razporejen skozi celotno vojno na vzhodni oziroma na romunski fronti, se je vrnil prepozno, da bi njegovi vojaki poskušali preprečiti zasedbo njihovih krajev s strani italijanske vojske.

Vzpostavitev in organizacija slovenske narodne vojske sta le počasi napredovali zaradi zrahljane discipline in krepitve komunistične propagande ter širjenja boljševističnih idej, ki so jih prinašali tudi vojaki, ki so se vračali iz ruskega ujetništva. Dejavni slovenski oficirji so se morali bojevati za priznavanje opravljenega dela in truda ob pogosto očitni nevhvaležnosti v lastnem okolju. Ker so bili vzgojeni v duhu strogega izpolnjevanja vojaških dolžnosti in spoštovanju vojaške discipline, so vztrajali v težkih razmerah in storili vse, kar se je dalo narediti, da izpolnijo ukaze in zahteve zgodovinskih okoliščin. Pri tem niso bili deležni ustrezne

podpore političnih krogov; nasprotno, ti krogi jih prav nič niso podpirali in so mirno dopuščali, da so jih dan na dan napadali po časopisju. Take razmere niso prispevale h krepitvi avtoritete oficirjev zunaj vojaških vrst in njihovega veselja do dela. Dejansko so razmere še bolj zrahljale disciplino pri moštvu. Slovensko časopisje bi moralo, če bi časniki razumeli svojo vlogo in razmere, v katerih se je znašlo vojaštvo, častnike braniti in navduševati, ne pa jih neupravičeno odtujevati.

Na Štajerskem je bilo v tem pogledu bolje. Tam se je za svoje častnike odločno zavzel general Maister, jih branil in spodbujal ter se jim pri vsakem uspehu javno zahvaljeval za njihovo požrtvovalnost.

Oblikovanje vojaških enot slovenske narodne vojske

Težave, s katerimi so se srečevali pri organiziranju vojske, so se še dodatno zapletle zaradi težkega položaja na še ne določeni severni meji. Pri tem je izstopala Koroška.

Položaj se je tako zapletel, da je bilo treba hitro oblikovati vojaške enote s pomočjo prostovoljcev. Tako so se vzpostavili: Ljubljanski polk iz nekdanjega 17. pehotnega polka, 7. in 20. lovskega bataljona v Ljubljani; Slovenski planinski polk iz nekdanjega 2. gorskega strelskega polka v Ljubljani; Celjski polk iz nekdanjega 87. pehotnega polka v Celju; Mariborski polk iz nekdanjega 47. pehotnega polka in 26. strelskega polka v Mariboru; Tržaški polk iz nekdanjega 97. pehotnega polka in 5. strelskega polka v Novem mestu.

Konjenica se je ustanovila tako, da se je v Mariboru postavil skvadron¹⁸ dragonskega polka št. 5. Topničarji so se dodelili topničarskim poveljstvom v Ljubljani, Celju ali Mariboru, kjer so se postavile različne topovske ali havbične baterije.

Stotnija letalcev je bila vzpostavljena v Ljubljani, stotnija saperjev¹⁹ pa na Ptuj, celo brzozjavni bataljon se je ustanovil v Ljubljani.

Dopolnilna poveljstva so se ustanovila v Ljubljani, Celju in Mariboru, pozneje za Koroško tudi v Borovljah.

¹⁸ Skvadron je konjeniška enota moči bataljona. Organiziran je enako kot bataljon, le da so čete organizirane v trope. Uporablja se tudi izraz eskadron, ki je osnovna vojaška taktična enota konjenice, ki ustreza pehotni četi oziroma bataljonu.

¹⁹ Saperji so spadali med enote za bojno podporo.

Drugo vojaško okrožje je v svoji sestavi imelo tudi posebna poveljstva, ki so mu bila neposredno podrejena. General Maister je poveljeval posebnemu »Štajerskemu obmejnemu poveljstvu S. H. S. v Mariboru«, ki je imelo podrejene vse enote od ogrsko-hrvaško-štajerske meje do črte Pliberk—Travnik kota 1637 in proti jugu do južne meje okrajnih glavarstev Ptuj, Maribor in Slovenj Gradec. Koroškemu obmejnemu poveljstvu za zahodno Koroško je poveljeval major Lavrič; njegovo območje je obsegalo dele Koroške, ki so jih zasedle slovenske čete, pri tem je treba opozoriti, da je bil izvzet Velikovški okraj. Slovenski planinski polk v Ljubljani in Celjski polk v Celju sta bila neposredno podrejena poveljstvu II. vojaškega okrožja.

Vsak polk bi moral organizirati enega do tri bataljone, vsak bataljon tri čete in eno četo težkih strojnic (6—8), po možnosti naj bi se sestavil četrti vod vsake čete iz štirih lahkih strojnic.

Medtem je centralna vlada v Beogradu dovolila, da srbske vojake, ki so prišli iz avstro-ogrškega ujetništva, še nadalje uporabijo pri vojaški enoti na slovenskem ozemlju. Ustanovili so 26. srbski polk in skvadron konjenice pod poveljstvom podpolkovnika Stevana Švabića.²⁰

Ker so se slovenski vojaški obvezniki zelo pičlo odzivali bolj moralnim kot imperativnim pozivom Narodne vlade, se je vojaštvo sprva dopolnjevalo pretežno iz prostovoljcev. Ko je postalo vedno bolj očitno, da grozi resna nevarnost severni meji, je Narodna vlada v Ljubljani, pa tudi v Zagrebu, šele takrat pod orožje vpoklicala letnike 1895 do 1899, ki so se morali do 20. novembra 1918 zglasiti v svojih enotah.

Organizacija »narodne slovenske vojske« je bila šele v povojih, ko so se že začeli boji na Koroškem in štajerski meji. Treba je bilo hitro poslati na pol organizirane enote, ki niso opravile zadovoljivega usposabljanja, zlasti tehničnega, hkrati pa niti niso imele visoke stopnje vojaške discipline, na ogrožene meje, kar ni moglo zagotoviti dobrih rezultatov.

²⁰ Podpolkovnik Stevan Švabić (1865–1935), častnik srbske kraljeve vojske, je bil med prvo svetovno vojno ranjen. Po propadu Avstro-Ogrske se je med vračanjem iz ujetništva 6. novembra 1918 ustavil z drugimi srbskimi ujetniki v Ljubljani. Tu je postal po dogovoru s članom Narodnega sveta v Zagrebu Pribičevićem član Narodne vlade SHS v Ljubljani. Zbral je 74 oficirjev in 300 vojakov ter iz njih sestavil Komando srbskih enot v Ljubljani. Prodiranje italijanskih enot proti Vrhniki in Ljubljani je 14. novembra 1918 poskušal ustaviti najprej s posebno noto, nato je poslal proti njej okoli tristo mož z dvanajstimi strojnicami. Na zahtevo srbskega vrhovnega poveljstva je moral 20. novembra 1918 zapustiti Slovenijo. Dosegel je čin polkovnika; 1931 ga je Ljubljana imenovala za častnega meščana. (*Enciklopedija Slovenije* (ES) 13 1999: 171.)

Položaj na meji proti Italiji

Premirje med Avstro-Ogrsko in Italijo je bilo sklenjeno 4. novembra 1918. Po tem premirju je morala avstro-ogrsko vojska izprazniti ozemlje zahodno od črte Rateče—Ponca—Triglav in od razvodja vzhodno od Podbrda—Cerknega—Idrije—Logatca—Snežnika do Sušaka. Ta črta, ki jo je antanta v londonskem paktu²¹ priznala Italiji, je do Rapalske pogodbe predstavljala demarkacijsko linijo. Bila je nedotakljiva in nespremenljiva torej že kar od začetka premirja, kar je moralo spoštovati tudi vojaštvo. Italijanske čete so prišle 9. novembra 1918 do reke Soče in šele 19. novembra 1918 na demarkacijsko linijo. Italijansko vojaštvo je prestopilo črto pri Logatcu in prodrlo do Vrhnike, kar je izzvalo v Ljubljani veliko razburjenje in bojazen, da bi italijanska vojska želela zasesti tudi Ljubljano. Podpolkovnik Stevan Švabić, ki je bil komandant srbskih čet na Slovenskem, je odposlal komandantu italijanske brigade v Logatcu noto, v kateri navaja, da so dobile srbske čete nalogo zasesti območje Kranjske do demarkacijske črte in da se bo vsako prekoračenje te črte imelo za kršenje premirja.²² Ko se je italijansko vojaško poveljstvo v Logatcu prepričalo, da so njihove čete v resnici prekoračile demarkacijsko črto in da se Vrhniki bliža srbska konjenica, je izdalo povelje, da se italijanski oddelki umaknejo z Vrhnike na tedanjo demarkacijsko črto na Ljubljanskem vrhu.

Slovenska stran ni imela nikakršnih pomembnejših posadk na demarkacijski črti. Oddelki 26. srbskega polka in slovenske orožniške postaje, vsega skupaj komaj tristo vojakov, so bili razporejeni v večjih krajih, v Bohinjski Bistrici, na Jesenicah, v Kranjski gori, Kranju, Škofji Loki, Železnikih, Žireh, na Vrhniki in v Borovnici. Hkrati lahko vidimo, da so Italijani postavili ob meji od Podbrda do Ilirske Bistrice v prvi liniji pet dobro oboroženih divizij, torej najmanj 50.000 mož.

Na tej meji so bili razporejeni šibki oddelki, ki so lahko samo opazovali razmere na meji do sklenitve Rapalske pogodbe novembra 1920; v splošnem je vladal mir in ni prišlo do resnejših prask ali bojev.²³

²¹ Londonski pakt oziroma sporazum so italijanski politiki in predstavniki antante sklenili 26. aprila 1915. Bil je politični akt in vojaki niso sodelovali pri oblikovanju njegove vsebine. (Matjaž Bizjak: Vojni načrti Kraljevine Italije proti Avstro-Ogrski do vstopa v prvo svetovno vojno. Glej v *Acta Histriae*, številka 4, leto 2017, letnik 25, str. 875.)

²² Ob tem ga je tudi opozoril, da bi verjetno vsi obžalovali, če bi izbruhnili oboroženi spopadi, ki bi povzročili nepotrebne žrtve, in da v tem primeru odklanja vsakršno odgovornost.

²³ Rapalska pogodba je bila mirovna pogodba, ki sta jo 12. novembra 1920 v Rapallu podpisali Kraljevina SHS in Kraljevina Italija. S pogodbo je bila določena meja med državama, s čimer so bili tretjina slovenskega etničnega ozemlja, Istra in del Dalmacije dodeljeni Italiji, ki je v zameno priznala Kraljevino SHS.

Razmere proti Avstriji

V slovenskem delu Koroške so se po preobratu ustanovili narodni sveti in narodne straže, in sicer v Velikovškem okraju od Velikovca do Djekš, v Celovškem okraju pa severozahodno od Vrbskega jezera in po celotnem območju na južnem bregu Drave, z namenom, da vzdržujejo red in mir ter branijo slovensko posest.

Ko so koroški Nemci videli, da Slovenci imajo in zahtevajo slovensko Koroško kot del Slovenije, so takoj začeli veliko agitacijo, ker sta bili njihovi glavni mesti Celovec in Beljak, ki ju je večinoma aprovizionirala²⁴ južna Koroška, gospodarsko ogroženi. Zato so začeli snovati svojo narodno vojsko, ki je sprva delovala le kot častniški oziroma oficirski bataljoni, nekdanjih mornarjev in nekaj vojaštva domačih polkov, pehotnega polka št. 7 in strelskega polka št. 4 ter iz lovskega bataljona št. 8.

Že 5. novembra 1918 so v Ljubljano prišli delegati koroških Slovencev pod vodstvom dr. Pirnata k poverjeniku za narodno obrambo in h komandantu II. vojaškega okrožja prosit pomoči. Opisali so politični in vojaški položaj ter zahtevali takojšnjo priključitev Koroške s Celovcem vred k jugoslovanskemu državnemu ozemlju.

Nastala je torej potreba organizirati obrambno akcijo za slovensko Koroško, podobno kakor jo je general Maister organiziral za Maribor. Težave na Koroškem pa so bile ne glede na oddaljenost Ljubljane od središča operacij neprimerno večje, ker se ni moglo računati na spontano mobilizacijo kmečkega prebivalstva, ki je bilo takrat še pod vtisom prevrata in pritiskom nemške uprave tudi po večini apatično in mlačno v narodnem pogledu.

Poverjenik za narodno obrambo je zaupal nalogo vojaško organizirati zahodno Koroško 6. novembra 1918 generalštabnemu stotniku Alfredu Lavriču, in sicer za del južno od Drave, brez sodnega okraja Pliberk. Stotnik Lavrič je bil znan kot odločen Slovenec in kot nadvse pogumen ter splošno priljubljen častnik še iz bojev na italijanski fronti. Njegova visoka vojaška izobrazba, izreden pogum in drznost so ga usposobili kot malokaterega drugega za to težko nalogo.

Lavrič je poverjeniku dr. Pogačniku sicer izjavil svojo popolno pripravljenost, a izrecno pripomnil, da je njegova jezikovna kvalifikacija slovenščine skromna in da ima zaradi tega pomisleke prevzeti tako obsežno misijo. Poverjenik za narodno obrambo pa je vztrajal pri svoji odločitvi, in stotnik Lavrič je odšel na izvajanje

²⁴ Izraz aprovizionirati pomeni oskrbovati z življenjskimi potrebščinami.

zaupane naloge. Organiziral je obrambo meje od Podkloštra skozi Borovlje do Galicije, torej 70 km dolge fronte. Pri tem bi potreboval najmanj tisoč učinkovitih pušk, trideset strojnic in nekoliko baterij.

Poveljstvo II. vojaškega okrožja se je znašlo v precej neugodnem položaju. Svoje maloštevilne čete je potrebovalo za vzdrževanje reda in miru v Ljubljani, za stražo raznih skladišč z veliko vrednostjo, za opazovanje zahodne demarkacijske črte. Če upoštevamo vse našete izzive, s katerimi se je spoprijemalo v teh težkih časih, nas ne preseneča, da mu ni ostalo prav nič vojaštva za obrambo Koroške. V tem smislu je tudi načelnik generalnega štaba II. vojaškega okrožja stotniku Lavriču razložil, da mu razen orožja in streliva ter skromne vsote denarja ne more ničesar dati in da si mora torej nujno moštvo sam zagotoviti na Koroškem in Gorenjskem. Povelje, ki ga je generalštabni stotnik Lavrič dobil, se je glasilo, »da izvede vojaško organizacijo slovenske Koroške in da priklopi to pokrajino jugoslovanskemu državnemu ozemlju«.

Zbiranje moštva na Koroškem ni bilo uspešno. Prebivalstvo je kazalo veliko ravnodušje, ponekod celo odporiško nezaupanje. Zato je stotnik Lavrič moral nabrati svoje sile na Gorenjskem, in tako je 19. novembra 1918 s sedmimi častniki, 58 možmi in tremi strojnicami prekoračil Ljubelj, ponoči zasedel Borovlje in brez boja razorožil nemško gardo. Za to hitro in odločno akcijo je Narodna vlada stotnika Lavriča povišala v čin generalštabnega majorja.

Ta zasedba in drugo energično ravnanje majorja Lavriča sta v Celovcu povzročila precej strahu in razburjenja. Nemška koroška stran je izrazila pripravljenost, da se začne delegat koroške vlade pogajati z majorjem Lavričem. Na pogajanjih so določili začasno demarkacijsko črto na reki Dravi. S to črto pa niso bili zadovoljni niti koroški slovenski politiki niti Lavrič sam.

Polkovnik Passy iz avstrijskega poveljstva v Gradcu je 28. novembra 1918 prišel na pogajanja h generalu Maistru v Maribor. Sklenila sta začasno pogodbo glede štajerske in koroške meje. S to pogodbo pa se nemški koroški voditelji niso strinjali, zato so prišli v spremstvu majorja Lavriča 29. novembra 1918 v Maribor, da bi se dogovorili glede meje na Koroškem. Major Lavrič se je bal, da bi se odvažala vsa vojna sredstva iz Beljaka, Št. Vida in Celovca. Odločno je zahteval kontrolo s slovenske strani. Nemški odposlanci so privolili v zahtevo in se strinjali, da se pošlje trideset slovenskih častnikov v kontrolo sredstev v Št. Vid, Beljak in Celovec.

Narodna vlada je imenovala majorja Lavriča 30. novembra 1918 za vojaškega pooblaščenca jugoslovanske vlade za Koroško razen za Velikovški okraj. Tistega dne je intervenirala pri Narodni vladi v Ljubljani, na pritisk koroške vlade, centralna vlada na Dunaju. Izrazili so pričakovanje, da bodo pogajanja potekala v spravljenem duhu, kar je Narodna vlada za Slovenijo sprejela. Pogajanja so se obnovila 9. decembra 1918, a so bila 12. decembra neuspešno končana, ker so koroški delegati postavljali pretirane zahteve.

General Maister in major Lavrič sta se zavedala, da je najugodnejše obdobje za zasedbo Celovca le 30. novembra in prve dni decembra 1918. To sta si tudi zamislila, a jima je to preprečilo sprejetje pogajanj Narodne vlade. Nemška Koroška takrat še ni imela nobenih organiziranih čet. V 14 dneh, ki jih je pridobila s pogajanja, pa je začela za dobro plačo zbirati obrambne čete. Zato nas ne preseneča, da so koroški nemški delegati pri ljubljanskih pogajanjih decembra 1918 že zelo samozavestno nastopali. Na pogajanja je zelo negativno vplivala tudi stavka železničarjev, ki je izbruhnila v Mariboru 29. novembra in je trajala do 12. decembra 1918.

Major Lavrič je imel za obrambo Koroške na celotni frontni črti od Podkloštra skozi Borovlje do Galicije decembra 1918 na voljo okoli štiristo vojakov, štirinajst strojnic in tri topove.

Na vzhodno Koroško in v Velikovec se je 6. novembra 1918 z oddelkom 87. polka²⁵ odpravil rezervni poročnik Franjo Malgaj. S svojimi vojaki se je najprej odpravil iz Celja v Dravograd, kjer je zasedel pomembno železniško križišče. Številni prestrašeni begunci iz Mežiške doline so poročali, da po vsej dolini od Dravograda do Črne vlada nepopisna anarhija. Zato je sklenil, da udari na Prevalje in uniči roparske tolpe. V dveh dneh je po vsej dolini vzpostavil mir in red. Po treh tednih delovanja so bile vzpostavljene razmere, da je lahko začel načrtovati nadaljnje prodiranje proti Pliberku in Velikovcu.²⁶

Štiristo petdeset mož srbske vojske je prispelo v Velikovec 4. decembra 1918. Celovška vlada nikakor ni odnehala nasprotovati celotni zasedbi južne in vzhodne Koroške, ki so jo izvedle slovenske čete. Pod geslom »Koroška Korošcem« in s

²⁵ Rezervni poročnik Franjo Malgaj je odšel na območje vzhodne Koroške in Velikovca s štiridesetimi možmi in štirimi strojnimi puškami.

²⁶ Pliberk mu je uspelo zasesti z osemdesetimi možmi, med katerimi je bilo petintrideset srbskih vojakov, 23. novembra 1918, 30. novembra 1918 pa je prodril v Velikovec in tam ostal do 4. decembra 1918.

pomočjo veleposestnikov, industrialcev, oficirjev in uradništva je začela premišljeno in odločno snovati »Koroško domovinsko obrano«. Uspeh te akcije celovške vlade se je sčasoma pokazal zelo v škodo slovenski strani v celi vrsti bojov in diplomatskih intervencij ter pogajanj.

Decembra 1918 je bilo slovensko vojaštvo na mejah organizirano:

- a) Obmejno poveljstvo na zahodnem Koroškem: komandant major Lavrič: en bataljon ljubljanskega polka v Podrožci, en bataljon in dva topa v Borovljah. Naloga: obramba Dravske linije od Podkloštra do Galicije, 70 km.
- b) Obmejno poveljstvo za vzhodno Koroško: komandant major Žerjav, pozneje polkovnik Bleiweis z enim bataljonom ljubljanskega in tremi bataljoni celjskega polka ter dvema baterijama, ki so zasedli prostor južno in severno od Drave do Krke, Djekš, Grebinja in Lipice.
- c) Štajersko obmejno poveljstvo: komandant general Maister s tremi bataljoni mariborskega in enim bataljonom tržaškega polka, enim skvadronom konjenice in tremi baterijami. Naloga: obramba severne meje od Dravograda prek Špilja vzdolž Mure do vključno Radgone.

V Ljubljani so ostali le slovenski planinski polk s tremi bataljoni, letalska in brzovjavna četa. V vseh večjih in vojaških krajih so bila štacijska poveljstva.²⁷ Narodne straže pa so bile 20. novembra 1918 razpuščene.

Boji za slovensko Koroško

Številne avstrijske čete so 14. decembra obkolile Grabštajn, ki so ga branile čete srbskih vojakov, ki jih je bil poslal poveljnik srbskih čet v Ljubljani. Avstrijske enote so zajele sedem oficirjev in dvesto osemdeset vojakov, a so bili ti po zaslugi diplomatske intervencije kmalu izpuščeni. Avstrijska vojaška poveljstva so med božičnimi prazniki na fronti pri Labudu in v južni Koroški pri Borovljah odpovedale provizorično premirje, takoj nato pa napadle maloštevilne čete pri Št. Pavlu, Labotu, pri Podkloštru in Borovljah.

Koroške vojaške enote in kmetje so 26. decembra 1918 napadli slovenske postojanke pri Št. Pavlu, Labudu in Etnivasi, jih zavzeli ter ogrožali celo Dravograd. Šele, ko so na pomoč prišle čete iz Velikovca in Dravograda, je bilo nadaljnje prodiranje

²⁷ Štacijska poveljstva so mestna poveljstva.

ustavljeno. Hudi boji so potekali tudi v odseku majorja Lavriča od 4. do 8. februarja 1919. Nemške koroške čete so napadle slovenske pri Podkloštru in Borovljah. Pred premočjo avstrijskih čet so bile slovenske čete prisiljene, da se umaknejo. Pri teh težkih bojih okrog Borovelj je padlo deset vojakov, okoli dvajset pa je bilo ranjenih. Major Lavrič, ki je bil v prvi četi, je bil težko ranjen, njegov pribočnik poročnik Sirnik pa je padel. Južna Koroška je s tem prešla v roke nasprotnika.

Nato so se koroške avstrijske čete obrnile proti Velikovcu. Cilj je bil, da z napadom na Velikovec zasedejo še vzhodno Koroško. Napad so izvedli 12. januarja 1919. Slovenskim četam je uspelo obraniti velikovško mostišče, v celoti so odbile napad in ustavile prodiranje avstrijskih čet. Boji so se končali 14. januarja 1919. Velikovec, Dravograd in Mežiška dolina so ostali v slovenskih rokah.

Po teh bojih je prišlo do pogajanj v Gradcu, ki so potekla brez uspeha, naposled pa do novega premirja in določili so potek demarkacijske linije. Ta črta je šla po Karavankah do Freibacha ter zahodno in severno od Velikovca in je vzdržala do 28. aprila 1919, čeprav so avstrijske regularne in neregularne čete premirje skoraj vsak dan prelamljale.

Avstrijske čete so ponovno napadle Velikovec 30. marca 1919, a so bile spet odbite. Ker so avstrijske čete vedno s puškarjenjem ali prekoračevanjem demarkacijske črte kršile premirje, so se z dovoljenjem komandanta novoustanovljene Dravske divizijske oblasti²⁸ izvedli majhni defenzivni izpadi zahodno in severno od Velikovca. Cilj je bil obraniti velikovško mostišče. Eden od teh izpadov, 28. aprila 1919, je dobil ofenzivni značaj, s tem da so slovenske čete prodrle celo do Krke. Ta izpad se je izvedel v nasprotju z ukazom komandanta divizije, po želji slovenskih političnih voditeljev.²⁹

Vlada v Celovcu je te posamezne akcije imela za ogrožanje Celovca in so na to odgovorili s splošno in zelo krepko ofenzivo z vseh strani, ki je prisilila slovenske čete, da so jim morale prepustiti Velikovec in v naslednjih dneh po težkih bojih celotno vzhodno Koroško. Razloga za ta neuspeh lahko najdemo v nezadostnem številu in utrujenosti vojakov, ki so že od januarja 1919 opravljali naporno

²⁸ Komandant Dravske divizijske oblasti, ki je imela poveljstvo v Ljubljani, je bil general Krsta Smiljanić.

²⁹ Po podatkih, ki jih imamo danes, se zdi, da se je najbolj navduševal nad začetkom ofenzive, ki ni bila ustrezno pripravljena in je znana pod imenom aprilaska ofenziva 1919, predsednik deželne vlade Slovenije dr. Janko Brejc.

obrambno službo, a tudi v pomanjkanju rezervnih sil. Tudi disciplina ni bila na višku; čete so imele le značaj milice, in ne pravega organiziranega vojaštva. Apatija prebivalstva v velikovškem okraju je zagotovo slabo vplivala na slovenske vojake.³⁰

Po teh bojih so se ponovno začela pogajanja za premirje, ki so potekala v Celovcu. Na pogajanjih so pogajalci s strani avstrijske koroške strani kot zadnjo koncesijo predlagali demarkacijsko linijo od Galicije, južno od Drave do izključno Dravograda. Ta linija bi se morala spoštovati do določitve poteka meje s strani antante. Seveda ta predlog ni bil sprejemljiv za slovensko stran, in zato so se pogajanja 17. maja 1919 ustavila. Pri umiku slovenskih čet s Koroškega na Štajersko v smeri proti Slovenj Gradcu je padlo veliko vojaštva v ujetništvo; številni častniki in vojaki pa so v bojih izgubili življenje.

Boji, ki so bili bolj lokalnega značaja, so izbruhnili tudi na posameznih drugih odsekih severne meje. Tako imamo dokumentirane boje pri Soboti, Lučanah, Špilju, Cmureku in Radgoni, slednji 4. februarja 1919. Vendar danes lahko s časovno oddaljenostjo ocenimo, da je štajerska deželna vlada v Gradcu kazala več politične umirjenosti in preudarnosti, kot je to počela celovška. Tako je v interesu miru 13. februarja 1919 z Narodno vlado po generalu Maistru sklenila premirje, ki je trajalo do konca mirovne konference v Parizu oziroma do Saintgermainske mirovne pogodbe.³¹ Štajersko obmejno poveljstvo je svoje obmejno ozemlje delilo v pet odsekov: Ljutomer–Radgona, Cmurek, Špilje, Sv. Jurij in Marenberg.

Medtem so v Beogradu pripravili reorganizacijo vojaštva za vso kraljevino. Prvo ministrstvo vojne je kralju priseglo 20. decembra 1918, prvi vojni minister je bil general Mihajlo Rašič.

Vlada v Beogradu oziroma vrhovna komanda je še pred božičnimi prazniki 1918 poslala vojaško misijo v Ljubljano. V njej sta bila general Krsta Smiljanić in generalštabni podpolkovnika Milutin Nedić. Ta misija je imela nalogo, da pripravi vse, kar je bilo treba, da se čim prej tudi v Sloveniji vzpostavi organizacija skupne vojske, ki bo organizacijsko primerljiva s tedanjo organizacijo srbske vojske. V Ljubljani se je za ozemlje Slovenije vzpostavila komanda Dravske divizijske oblasti,

³⁰ S kakšnim neizmernim sovraštvom so v teh bojih nastopale koroške regularne in neregularne čete, nazorno kaže zahrbtni napad nemških koroških vojakov 4. maja 1919 v Šmarjeti v Rožu. Obkolili so slovensko posadko, in ko se je ta vdala, zverinsko ubili komandanta stotnika Razlaga, poročnika Jurco in štiri vojake.

³¹ Določila se je demarkacijska linija, ki je potekala čez Soboto, Sv. Jernej, Radelj, južno od Lučan na Špilje in vzdolž Mure do vključno Radgone.

ki je formalno 1. februarja 1919 prevzela poveljevanje nad vsemi enotami, čeprav sprva še ni mogla odločujoče vplivati na boje in pogajanja s sosednjimi vladami. Hkrati sta s 1. februarjem 1919 prenehala delovati II. vojaško okrožje in njegov štab.

Z ustanovitvijo komande Dravske divizijske oblasti se je začela vzpostavljati organizacija skupne vojske tudi na Slovenskem. Najprej so se ustanovila vojaška okrožja, in sicer v Ljubljani (št. 45), Celju (št. 46) in Mariboru (št. 47). Nova vojaška organizacija bi se v običajnih razmerah hitro razvila; ker pa so bili vsi slovenski polki na mejah, je morala izvedba počakati, dokler se razmere niso uredile.

Ker so bili vsi slovenski polki na Koroškem, je v Ljubljano začasno prišel 4. srbski polk. Že od prej je bil stalno v Ljubljani 26. polk. Ta je imel svoje čete razkropljene v Trbovljah, Zagorju in Hrastniku, na Jesenicah in meji v Kranjski Gori, Bohinjski Bistrici, Radovljici, Kranju, Železnikih, na Vrhniki, v Borovnici, Horjulu itn.

Majska ali jugoslovanska ofenziva na Koroškem (od 28. maja do 6. junija 1919)

Vlada v Beogradu se je začela močneje zanimati za rešitev koroškega vprašanja šele po neuspešni aprilski ofenzivi na Koroškem (od 28./29. aprila do 6. maja 1919). Začele so se vojaške priprave za veliko ofenzivo proti avstrijskim enotam na Koroškem. Zaradi nepopustljivosti Avstrijcev na pogajanjih niso mogli skleniti sporazuma o premirju, ki bi bil sprejemljiv za slovensko in jugoslovansko stran, in zato se je jugoslovanska vlada odločila za rešitev spora z vojaško akcijo, s čimer bi uredili vprašanje poteka meje na Koroškem. Priprave na to ofenzivo so potekale od 17. do 27. maja 1919. Letniki 1890—1894 so bili vpoklicani na šesttedensko orožno vajo. Odziv je bil izjemen, saj so se na vpoklic odzvali skoraj vsi. Častniki in podčastniki so morali ustrezno organizirati enote v kratkem času. Poveljstvo nad slovenskimi polki, zbranimi okoli Slovenj Gradca, je prevzel generalštabni polkovnik Ljubomir Marić.³² Ofenziva se je začela 28. maja 1919.

Komandant vseh jugoslovanskih enot je bil divizijski general Krsta Smiljanić, njegov načelnik štaba je bil generalštabni podpolkovnik Milutin Nedić. Enote so organizirali v pet odredov: 1. Labotski odred: komandant general Maister s štirimi bataljoni

³² Polkovnik Ljubomir Marić je bil za časa ofenzive poveljnik koroškega odreda.

(Mariborski in Tržaški polk), s štirimi baterijami in oddelkom konjenice, ki je nastopal v smeri Dravograd—Št. Pavel. 2. Koroški odred: komandant generalštabni polkovnik Ljubomir Maric s šestimi bataljoni in pol (Slovenski planinski, Celjski in Ljubljanski polk), petimi baterijami (26 topov) in skvadronom konjenice, ki je prodiral v smeri Guštanj³³—Črna—Pliberk—Velikovec—Gospodsvetsko polje. 3. Jezerski odred: komandant polkovnik Milenković s sedmimi bataljoni (1. bataljon 1. polka, 7. in 8. polk), skvadronom konjenice in osmimi baterijami v smeri Jezersko—Železna kaplja—Celovec. 4. Ljubeljski odred: komandant artilerijski polkovnik Sava Tripković z bataljonom Ljubljanskega polka in oddelkom dobrovoljcev, dvema baterijama, ki je nastopal v smeri Ljubelja—Borovelj—Celovca. 5. Jeseniški odred s približno dvesto puškami in dvema topovoma je ostal v defenzivi v Podrožci. Kot divizijska rezerva so ostali bataljon 1. polka v Ljubljani, bataljon 5. polka in pol bataljona 26. polka v Slovenj Gradcu, vsega skupaj dva bataljona in pol. Štajerskemu obmejnemu poveljstvu v Mariboru je poveljeval podpolkovnik Uzorinac; ta je dobil nalogo, da vodi obrambo na Muri od Špilja do Radgone s svojim 36. polkom, skvadronom konjenice in dvema baterijama. Za majsko jugoslovansko koroško ofenzivo so bili na voljo dvaindvajset bataljonov, štiri skvadroni in dvajset baterij, približno 10.200 pušk, 270 strojnic in 80 topov. Jugoslovanske sile so 28. maja 1919 zavzele Dravograd in Podrožco ter prodrle prek Karavank na območju med Podrožco in Jezerskim. Območje med Dravogradom in južno od Pliberka so zasedli 29. maja 1919, 30. maja so prodrli v Labot in Borovlje, 2. junija v Št. Pavel, 3. junija v Velikovec. Prodiranje sil se je nadaljevalo do 6. junija 1919, ko so sile prodrle do položajev pri Mostiču, pri Šmihelu zahodno od Celovca in na Gospodsvetskem polju. Jezerski odred je zasedel Celovec z južne smeri, Ljubljanski polk pa s severne smeri. V bojih so slovenskemu planinskemu polku poveljevali polkovnik Raktelj, mariborskemu polku podpolkovnik Škabar, ljubljanskemu polku podpolkovnik Dereani in celjskemu polku polkovnik Koch.

Avstrijska stran je za premirje zaprosila 4. junija 1919, pogajanja pa so potekala v Kranju. Dogovorili so se o poteku demarkacijske črte in da se ustavijo vse sovražnosti. Vendar Avstrijci zvečer 4. junija 1919 niso hoteli priznati dogovorjenih določil z njihove strani podpisane pogodbe in tako je v Celovcu začela »delovati« interaliirana komisija, v kateri je prevladoval vpliv Italije. Ta komisija je določila demarkacijsko črto, ki je potekala zahodno od Baškega jezera na Vrbo—po sredini Vrbskega jezera—južno od Celovca do Krke, zahodno od Šmihela na Djekše in Sv.

³³ Guštanj je bil po drugi svetovni vojni preimenovan v Ravne na Koroškem.

Lenart, vzhodno od Grebinja in severno od Labota do štajerske meje.

Polka še nista v celoti zasedla Celovca, ko so se jim že ob boku pojavile italijanske enote: celoten italijanski 22. korpus z eno brigado v Feldkirchnu, eno brigado v Št. Vidu in eno brigado v Trbižu, skupaj šest polkov ali osemnajst bataljonov s pripadajočo artilerijo. Ta vojaška sila se je grozeče zgrinjala okoli jugoslovanskih sil ter »podpirala« zahteve nemških Korošcev in italijanskih diplomatov.

Z uspešno ofenzivo so se oboroženi boji na Koroškem končali. Ofenziva je trajala samo deset dni. Najhujše boje sta prestala Koroški in Labotski odred pri Guštanju, Črni, Dravogradu, Labotu in zahodno od Kaspersteina pred Št. Pavlom ter zahodno od Velikovca. Pri celotni ofenzivi je bilo 52 mrtvih in več kot dvesto ranjenih. V spomin na 28. maj, ko je slovenski planinski polk zrušil odpor sovražnika pri vasi Kotlje, oziroma Celjski polk pri Črni, sta 40. oziroma 39. polk na tisti dan praznovala svojo polkovno slavo.³⁴ Zasedba je trajala le malo časa, kajti diplomacija, predvsem italijanska, je na mirovnih pogajanjih izničila dosežene vojaške uspehe.

Sklep

Država Slovencev, Hrvatov in Srbov se je že 1. decembra 1918 združila s Kraljevino Srbijo v Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev. To je posledično zahtevalo tudi združevanje oboroženih sil obeh držav v enotno oboroženo silo. V vojaškem pogledu so državno ozemlje razdelili na šest armadnih in šestnajst divizijskih oblasti ali območij. Ta delitev je veljala v vojni in miru. Divizijske oblasti ali območja so delili na vojaška okrožja in ta na vojaške sreze. Za Slovence je oblikovanje nove oborožene sile prineslo številne spremembe glede na sistem, ki so ga poznali v Avstro-Ogrski in nato v Državi SHS. Za nas je še posebno zanimiva Dravska divizijska oblast, ki je bila eno od vojaških območij v Jugoslaviji med obema vojnama ter je obsegala celotno slovensko ozemlje pod Kraljevino SHS/Jugoslavijo. Osnovali so jo 1. februarja 1919. Tistega dne je v Ljubljani začelo delovati njeno poveljstvo. Slovenski javnosti je bilo prvič sporočeno šele 2. februarja 1919, da je kralj izdal ukaz o njeni ustanovitvi že 22. decembra 1918. Sporočeno je bilo, da je kralj za poveljnika imenoval generala Krsto Smiljanica in da ta s 1. februarjem prevzema poveljstvo nad vsemi poveljstvi, četami in zavodi na ozemlju divizije ter da s tem preneha delovati poveljstvo II. vojaškega okrožja. Sporočilo ni niti z

³⁴ Danes bi praznik lahko primerjali z dnevom enote.

besedo pojasnilo, kaj bo pomenila ustanovitev nove divizijske oblasti za slovensko vojsko. Poveljstva vojnih okrožij so bila v Ljubljani, Celju in Mariboru, operativne enote pa so bile še v Ribnici in Škofji Loki. V njeni sestavi so bili poveljstvo 7. armade, Triglavska divizija, Dravska divizija in Triglavski planinski odred.

Slovenski polki so ostali na Koroškem po koroški ofenzivi skoraj do izvedbe plebiscita. Na zahodni meji je bila določena demarkacijska linija, ki je veljala do podpisa Rapalske pogodbe. Italijanske čete so se po podpisu Rapalske pogodbe umaknile iz občine Sorica in vrhov Ratitovec in Blegoš, iz Logatca, Rakeka, Planine in Kastava. Podrobna razmejitve med Kraljevino SHS in Kraljevino Italijo se je začela izvajati leta 1921 in je potekala od Rateč do Reke. Na terenu je delala razmejitvena komisija, ki ji je sprva načeloval general Maister, potem polkovnik Daskalović in končno polkovnik Draskić, ki pa niso mogli ničesar popraviti, kar se je zagrešilo v Rapallu. Ta komisija je končala svoje delo leta 1926. Prav tako je potekala razmejitev na severni meji po medzavezniški komisiji. Pri njej so naredili majhne popravke v jugoslovansko korist, za kar gre zasluga profesorju dr. Pitamicu.³⁵ Ko je mirovna konferenca v Parizu priznala pravico, da združi z ozemljem Kraljevine SHS Prekmurje, so to ozemlje 12. avgusta 1919 zasedle enote vojske kraljevine pod poveljstvom podpolkovnika Uzorinaca.³⁶

Po bojih na Koroškem in končni določitvi demarkacijske črte s strani medzavezniške komisije v Celovcu se je vojaška organizacija mirno razvijala in organizirala po vzorcu nekdanje srbske vojske, s popolnim uvajanjem in uporabo izkušenj iz svetovne vojne. Veljavnost srbskih vojaških zakonov se je s kraljevim ukazom 19. avgusta 1919 razširila tudi na slovensko ozemlje.³⁷ Demobilizacija se je začela 31. marca 1920. V Ljubljani je bil 26. polk, na novo pa se je oblikoval 26. kadrovski polk, ki je pozneje dobil ime Dravski kadrovski polk. Sredi julija 1919 je dobil Ljubljanski polk številko 37, Mariborski številko 45, Celjski številko 46 in

³⁵ Dr. Leonid Pitamic se rodil 15. decembra 1885 v Postojni. Pravo je študiral na pravni fakulteti na Dunaju, kjer je 1908 doktoriral. Tu se je 1915 habilitiral za zasebnega docenta za splošno in avstrijsko državno pravo in 1917 še za filozofijo prava. L. 1919 je bil član jugoslovanske delegacije na pariški mirovni konferenci in leto pozneje še jugoslovanske delegacije pri mednarodni komisiji za razmejitve med Jugoslavijo in Avstrijo. Od septembra 1920 je vodil poverjenišтво za notranje zadeve, od decembra 1920 tudi predsedstvo deželne vlade v Ljubljani, a oboje le do sredine februarja 1921. V letih 1924, 1927 in 1928 je bil namestnik jugoslovanskega delegata pri letnih skupščinah Društva narodov.

³⁶ V Prekmurje so prišli vojaki 36. polka iz Bjelovarja in 37. polka (nekdanji Ljubljanski), vsega skupaj pet bataljonov, dva skvadrona in pet baterij.

³⁷ Uradni list št. 144, z dne 11. septembra 1919.

Slovenski planinski polk številko 47. Tržaški polk so ukinili. Iz vseh artilerijskih enot so ustanovili Dravski artilerijski polk. Nekaj časa pozneje je odšel 37. polk v Karlovec, 47. polk je dobil številko 40, 46. polk številko 39, tako da je Dravska divizijska oblasta imela v svoji sestavi polke št. 39 v Celju, št. 40 v Ljubljani in št. 45 v Mariboru, 16. artilerijski polk v Ljubljani in še nekatere manjše enote ter ustanove. Ob svojem prvem obisku je regent Aleksander Karađorđević v Ljubljani 26. junija 1920 podelil 40. polku, »da mu s tem izrazi svojo posebno naklonjenost«, naziv »Triglavski«. Vojaška okrožja so izgubila številke in so se preimenovala v Ljubljansko, Celjsko in Mariborsko vojaško okrožje. Pozneje so še oblikovali 52. polk v Ljubljani, 32. artilerijski polk v Mariboru in kolesarski bataljon v Ljubljani. Na Ptuju je bil nastanjen pontonirski bataljon.

Viri in literatura

Arhiv Republike Slovenije (AS): fond Narodni svet, fond Poverjeništvo za narodno obrambo; Osebni fond Lojze Ude.

Balkovec, B. 1992: *Prva slovenska vlada 1918–1921*. Znanstveno in publicistično središče. Ljubljana.

Bizjak, M. 2001: *Slovenska vojska 1918–1919 in formiranje Dravske divizijske oblasti*. Magistrsko delo, Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Ljubljana.

Bjelajac, M. 1988: *Vojska Kraljevine SHS 1918–1921*. Narodna knjiga. Beograd.

Brejc, J. 1928: Od prevrata do ustave. V Josip Mal (ur.) *Slovinci v desetletju 1918–1928*. 160–214. Leonova družba. Ljubljana.

Enciklopedija Slovenije. Mladinska knjiga. Ljubljana, 1999.

Fischer, J. (et al), 2005: *Slovenska novejša zgodovina: od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnega priznanja Republike Slovenije 1848–1992*. Mladinska knjiga. Ljubljana.

Furlan, B, 2006: *Bojno delovanje: skripta*. Poveljstvo za doktrino, razvoj, izobraževanje in usposabljanje. Ljubljana.

- Gradnik, V.1981: *Primorski prostovoljci v boju za severno mejo*. Založba Lipa. Koper.
- Hartman, B. 1998: *Rudolf Maister, general in pesnik*. DZS. Ljubljana.
- KRIZMAN, Bogdan (1977): *Raspad Austro-Ugarske i stvaranje jugoslavenske države*. Zagreb: Školska knjiga.
- Krizman, B. 1975: *Vanjska politika jugoslavenske države: 1918–1941: diplomatsko-historijski pregled*. Školska knjiga. Zagreb.
- Kuster, J. 1979: *Spominski zbornik ob 60-letnici bojev za severno mejo 1918-1919. Zveza prostovoljcev-borcev za severno slovensko mejo 1918-1919*. Maribor.
- Maister, R. 1922: *Slovenski narod* (št. 231), 11. 10. Ljubljana.
- Mal, J. ur. (1928): *Slovinci v desetletju 1918–1928*. Leonova družba. Ljubljana.
- Malgaj, F. (ur. Kranjc, M. F.) 2009): *Vojni spomini: 1914–1919*. Pro-Andy. Maribor.
- Mikuž, M. 1965: *Oris zgodovine Slovencev v stari Jugoslaviji 1917–1941*. Mladinska knjiga. Ljubljana.
- Penič, L. 1979: *Konec avstrijske oblasti v Mariboru. Časopis za zgodovino in narodopisje (ČZN), št. 1-2*. Maribor.
- Perovšek, J. 1998: *Slovenska osamosvojitve v letu 1918. Študija o slovenski državnosti v Državi Slovencev, Hrvatov in Srbov*. Modrijan. Ljubljana.
- Perovšek, J. 2009: *»V zaželjeni deželi«: slovenska izkušnja s Kraljevino SHS/ Jugoslavijo 1918–1941*. Inštitut za novejšo zgodovino. Ljubljana.
- Pleterski, J. 1971: *Prva odločitev Slovencev za Jugoslavijo: politika na domačih tleh med vojno 1914–1918*. Slovenska matica. Ljubljana.
- Pokrajinski arhiv Maribor (PAM): *fond Narodni svet za Štajersko, fond Prevratni dogodki na Štajerskem*.
- Potočnik, D. 2008: *Zgodovinske okoliščine: delovanja generala Rudolfa Maistra na Štajerskem, Koroškem in v Prekmurju*. Koščak. Ljubljana.
- Prepeluh, A. 1938: *Pripombe k naši prevratni dobi*. Univerzitetna tiskarna J. Blasnika. Ljubljana.

Sejni zapisniki Narodne vlade Slovencev, Hrvatov in Srbov v Ljubljani in Deželnih vlad za Slovenijo 1918–1921, 1. del: od 1. nov. 1918 do 26. feb. 1919, Arhiv Slovenije, Ljubljana 1998 in 2. del: od 28. feb. 1919 do 5. nov. 1919, Arhiv Slovenije, Ljubljana 1999. Za objavo pripravil Peter Ribnikar.

Seručar, Z. 1950: *Vojne akcije u Koruškoj 1918/19 godine*. Vojnoistoriski institut J. A. Beograd.

Sienčnik, L. 1987: *Koroški plebiscit 1920*. Obzorja. Maribor.

Švajncer, J. J. 1990: *Slovenska vojska 1918-1919*. Prešernova družba. Ljubljana.

Švajncer, J. J. 1992: *Vojna in vojaška zgodovina Slovencev*. Prešernova družba. Ljubljana.

Ude, L. 1977. *Boj za severno slovensko mejo 1918-1919*. Obzorja. Maribor.

Uradni list.

Vijesnik naredaba 1918–1919. Vlada Narodnog vijeća Slovenaca, Hrvata i Srba, Odio za narodnu odbranu. Hrvatski državni arhiv, Zagreb, 2008. Za objavo pripravil Milan Pojić.

Vojna enciklopedija, drugo izdanje. Vojnoizdavački zavod. Beograd, (1973).

Zgodovina Slovencev. Cankarjeva založba, Ljubljana, 1979.

Zupančič, C. 2002: *Slovenska vojska 1918–1920*. Koroški pokrajinski muzej, Slovenj Gradec.